

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71

Баріда Н.П.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ МОНЕТАРНИХ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена дослідженню ролі Національного банку України у формуванні монетарних передумов розвитку економіки. Розглянуто механізм еволюції центрального банку як інституту державного регулювання економіки. Обґрунтовано необхідність зміни цільової спрямованості діяльності НБУ з метою монетарного стимулювання розвитку економіки.

Ключові слова: механізм еволюції центрального банку, цільова спрямованість діяльності НБУ, монетарне стимулювання розвитку економіки.

Баріда Н.П. РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА УКРАИНЫ В ФОРМИРОВАНИИ НЕМОНЕТАРНЫХ ПРЕДПОСЫЛОК РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена исследованию роли Национального банка Украины в формировании монетарных предпосылок развития экономики. Рассмотрен механизм эволюции центрального банка как института государственного регулирования экономики. Обоснована необходимость изменения целевой направленности деятельности НБУ с целью монетарного стимулирования развития экономики.

Ключевые слова: механизм эволюции центрального банка, целевая направленность деятельности НБУ, монетарное стимулирование развития экономики.

Barida N.P. THE ROLE OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE IN THE FORMATION OF NON-MONETARY PRECONDITIONS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

The article investigates the role of the National Bank of Ukraine in the formation of monetary preconditions for economic development. The mechanism of evolution of the central bank as an institution of state regulation of the economy. The necessity of change of orientation of the NBU monetary incentives for the purpose of economic development.

Keywords: mechanism of evolution Central Bank, thrust of the NBU, monetary stimulating economic development.

Постановка проблеми. Перед Національним банком як ключовим інститутом державного регулювання монетарної сфери економіки постали не тільки виклики глобального світового масштабу, а і завдання локального характеру, адже Україна є державою із сировинною економікою, стан якої та валютні резерви напряму залежать від кон'юнктури світового ринку, і, як наслідок монетарне регулювання має бути спрямоване на формування такої структури економіки, яка створить підґрунтя для ефективного функціонування грошової системи України, забезпечить передумови стійкого розвитку економіки.

Глибока фінансово-економічна криза в нашій країні обумовлена дією низки внутрішніх і зовнішніх шоків, пов'язаних із незавершеністю процесів ринкової трансформації, вузькістю внутрішнього ринку, відсталою структурою економіки, накопиченими дисбалансами у фінансовій та реальній сферах економіки, низьким рівнем доходів та заощаджень населення, високим рівнем інфляції, доларизації та тіньового сегменту економіки. В умовах визначених завдань і функцій Національний банк України виявився не готовим протидіяти кризі та сприяти подоланню проблем реальної економіки.

У межах законодавчо визначеного у Конституції України та Законі «Про НБУ» основного завдання НБУ, а саме – стабільності грошової одиниці та відсутності законодавчої норми, яка б спрямовувала його діяльність на стимулювання розвитку реальної

економіки. Перегляд цієї уже, здавалося б, остаточно вирішеної проблеми обумовлений не лише необхідністю відновлення економіки, але й зміною на сучасному етапі посткризового відновлення світової економіки деяких фундаментальних закономірностей, які визначають вибір цілі монетарної політики та цільової спрямованості діяльності центральних банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова школа під керівництвом М.І. Савлука стверджує, що головне призначення центрального банку – управління пропозицією грошей і регулювання діяльності банків з метою забезпечення стабільності національної валюти [5, с. 506]. Так само М.Ф. Пуховкіна, стверджуючи, що центральний банк – це державний орган, його суть передає через основні напрями діяльності, тобто власне через функції [6, с. 12; с. 17-20]. У свою чергу Б.П. Адамик головну увагу зосереджує на ролі центрального банку в якості головної ланки грошово-кредитної системи, що має вирішальний вплив на стабільність грошей та надійність банків [1, с. 9]. У роботі В.О. Романишина та Ю.М. Уманціва також розглядається призначення центрального банку, під яким автори розуміють управління грошовим оборотом з метою забезпечення стабільного неінфляційного розвитку економіки [4, с. 12]. На думку доцентів О.М. Колодізева і В.Ф. Колесніченко, центральний банк – це емісійний, розрахунковий і касовий центр, що здійснює нагляд за усією кредитною системою і використовується як найважливіший інструмент кредитно-грошової політики держави [3, с. 15].

Як бачимо, відсутні єдині позиції у низці праць вітчизняних та зарубіжних економістів щодо трактування ролі і місця центрального банку у системі монетарного регулювання економіки, саме як державного органу регулятивного впливу на економічні процеси засобами та методами грошово-кредитної політики, а відтак – цільової спрямованості його діяльності та завдань монетарної політики.

Постановка завдання. Завдання статті полягає в тому, щоб дослідити механізм еволюції, цільові завдання та роль сучасного Центрального банку в монетарному стимулюванні економіки і на цій основі визначити роль НБУ у формуванні передумов економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок виступає потужним стимулюючим механізмом розвитку економіки, адже забезпечує зв'язок між виробництвом і споживанням та неперервність процесу відтворення. Ринкова економіка, таким чином, є найбільш ефективним способом організації виробництва, так як дозволяє організовувати господарську діяльність людей із найменшими для суспільства витратами. Водночас цілком зрозуміло, що ринкова економіка не може функціонувати без участі держави. З плином часу питання підвищення ролі центрального банку в монетарному регулюванні економічних процесів на національному рівні набирало усе більш вагомшого значення. Саме тому, виникнення такого унікального державного інституту як центральний банк, було результатом об'єктивних соціально-економічних зрушень. Саме суспільство зіткнулося з потребою створення державного регулятора, на якого було б покладено завдання постійного стратегічного спрямування економіки та надання імпульсів для досягнення довгострокових цілей економічного розвитку держави.

Центральний банк став саме таким унікальним державним регулятором, на якого було покладено виконання виключних функцій з регулювання економіки та використання наданих інструментів для виконання тактичних, проміжних а також довгострокових цілей по забезпеченні економічної стабільності та сталого розвитку економіки держави.

Безперечно, виникнення центрального банку не було спонтанним явищем. Поступовий розвиток економічної свідомості суспільства та стрімке розгортання міжнародних товарообмінних процесів, а також перехід до обігу неповноцінних грошей стали поштовхом до поступового утворення інституту, який би уособлював державу та викликав довіру у суспільства, тобто центрального банку. У науковій практиці виділяють два основні підходи до визначення шляхів створення центрального банку.

Перший шлях називають **еволюційним**. Історично феномен центрального банку є досить новим феноменом, що бере свій початок 400 років тому. З розвитком суспільства гроші поступово набирали нової форми. На заміну дорогоцінним металом прийшли більш стандартизовані форми грошей такі як монети, які мали свої характеристики та виконували основні на той час функції грошей як міра вартості та спосіб нагромадження. Однак, розуміючи невідворотні недоліки використання дорогоцінних монет у якості грошей, настановувало громадськість на пошуки інших ефективних та більш практичних форм грошей.

Ще у 1609 році торговці та жителі міста Амстердама, на той час одного із найбільш потужних торговельних центрів Європи та світу, вирішили заснувати Банк Амстердама, на який покладалася функція сор-

тування, класифікації та зберігання монет. Це було першим прототипом єдиної уніфікованої державної установи, завданням якої було управління грошима держави. У результаті успіху створеного Банку Амстердама інші європейські міста взялися за створення аналогічних органів штампування та контролю за монетами.

Цікаво, що саме один із перших випадків банківської паніки в суспільстві того часу став поштовхом до утворення так званих паперових грошей, що у свою чергу було невід'ємною частиною розвитку та укріплення центрального банку країни. У середині XVII століття відбувся набіг на Банк Стокгольма у зв'язку із різною реальною вартістю дорогоцінних монет (як результат рішення уряду зменшити вміст дорогоцінного металу і при цьому залишити номінальну вартість монет). Рішенням банку для того, аби попередити панічні настрої суспільства, було випущено акредитиви (*kreditivsedlar*) тим вкладникам банку, які хотіли вилучити свої монети з вищою реальною власністю. Саме ці акредитиви вважались прототипами банкнот у сучасному значенні. Згодом шведський парламент постановив створити новий банк, який сьогодні є Центральним банком Швеції і найдавнішим центральним банком у світі [7, с. 17-24].

Як не дивно, велике значення у процесі виникнення емісійних банків, що є попередниками центрального банку, належить військовим процесам в тогочасних європейських країнах. Так, створення Банку Англії у 1694 році було спричинене необхідністю держави фінансування війни з Францією. У свою чергу Банк Франції був створений у 1800 році для допомоги уряду з покриттям витрат та стабілізації економіки після Французької Революції. Саме ці банки можна сміливо назвати банкірами уряду, які були залежними від урядових рішень та використовувались для фінансування державних витрат. Саме Банк Англії був одним із перших емісійних банків, що випускають банкноти для кредитування уряду. Більш того, ці банкноти не були підкріплені цінними металами, а їхня вартість базувалася принципово на обіцянці уряду заплатити. Очевидно, на цьому етапі можна прослідкувати важливість невід'ємного компонента існування центрального банку, а саме довіру до них суспільства.

Другий шлях називають **директивним**, суть якого полягає у створенні центрального банку на основі розробленого закону, який зазначає особливий статус даного банку та прописує специфіку його функціонування. Велика кількість країн, таких як США, не мали відповідних історичних та еволюційних передумов створення емісійних, а, як результат, і центрального банку, що у свою чергу вимагало конкретних рішень та законів держави, які б дали можливість регулювати монетарну сферу країни та забезпечувати стратегічний розвиток економіки.

З вищесказаного стає зрозуміло, що економічні передумови та природа центрального банку пояснюються у першу чергу необхідністю держави в наявності єдиного емісійного центру, який би викликав довіру у суспільства. Безперечно, сутність існування центрального банку та його базових функцій значно розширилася порівняно з першими емісійними банками. Поява розширеної мережі комерційних банків та інших фінансових установ, ускладнення фінансових розрахунків та нестримні процеси інтернаціоналізації економіки спонукали центральні банки переймати на себе усе більше завдань. Головне ж призначення даного інституту як державного регу-

лятора все ж полягає у забезпеченні стабільності фінансової системи країни. Згідно із визначенням М.І. Савлука призначення центрального банку – управління грошовим обігом з метою забезпечення стабільного неінфляційного розвитку економіки. Багато науковців минулих десятиліть вірили, що глобальним призначенням існування центральних банків в першу чергу є встановлення короткострокових облікових ставок для досягнення цілі макроекономічної стабільності. При цьому під макроекономічною стабільністю частіше всього розумілася цінова стабільність, що визначалася встановленням певного цільового рівня інфляції для широкого набору товарів.

Однак сучасна глобальна фінансова криза стала поштовхом глибокої переоцінки принципів та основних завдань центральних банків. На гіршому досвіді основні гравці та провідники монетарної політики зрозуміли, що у завжди існуючому конфлікті між забезпеченням цінової стабільності та системної фінансової стабільності остання має превалююче значення.

Провівши аналіз економічного та історичного підґрунтя виникнення центральних банків, ми зрозуміли, що із розвитком фінансових відносин призначення центральних банків набирає нових відтінків, у такий спосіб пристосовуючись до змін середовища та фінансової системи. Усе більшої актуальності набирає необхідність більшого зосередження центральних банків на управлінні систематичного ризику в процесі свого регулювання економіки. Також видозмінюються та удосконалюються інструменти центральних банків для регулювання економіки. Усе це є невід’ємними елементами адаптування політики центрального банку до нових викликів фінансового середовища з метою досягнення довгострокової системної фінансової стабільності.

Нині сутність центрального банку як інституту державного регулювання суттєво змінилася порівняно із первісним уявленням сутності даного інституту регулювання. З плином часу центральним банкам усіх країн світу довелося набратися гіркого досвіду та винести багато уроків із результатів своєї діяльності у такі періоди, як Велика Депресія 1930-х років, глобальна фінансова криза 2007–2010 рр., а також багато інших потрясінь як зовнішнього впливу, так і всередині країн.

Усе це стало передумовою формування загальноприйнятого тлумачення основного завдання сучасного центрального банку, а саме забезпечення стійкого та стабільного макроекономічного середовища для досягнення довгострокового сталого розвитку економіки країни. Досягнення цієї мети центральними банками відбувається шляхом забезпечення монетарної та фінансової стабільності.

Монетарна стабільність полягає у збереженні вартості національної валюти за допомогою низького рівня інфляції чи стабільності обмінного курсу валют. Забезпечення фінансової стабільності для центрального банку означає підтримання безперервного та продуктивного функціонування фінансової системи з метою ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці.

Саме за умови стабільності вартості національної валюти та ефективного функціонування фінансової системи створиться відповідне підґрунтя для приватного сектора економіки, малих та середніх підприємств, для прийняття оптимальних інвестиційних рішень, що є фундаментальними для довгострокового зростання економіки будь-якої країни.

Так, аналізуючи провідні центральні банки світу, можна зробити такі висновки про цілі їхніх монетарних політик:

- Цілями монетарної політики центрального банку США (ФРС) є підтримання сталого зростання ВВП, стабільних цін та низького рівня безробіття населення.

- Завданням монетарної політики Європейського Центрального Банку є підтримання цінової стабільності, оскільки даний центральний банк притримується стратегії, що монетарна політика може впливати на реальну економіку лише у короткостроковому періоді.

- Цілями монетарної політики Банку Англії є підтримання стабільності цін та вартості національної валюти.

- Стабільність цін також є головною метою монетарної політики центрального банку Японії.

Таким чином, ми бачимо, що монетарна політика як комплекс інструментів регулювання країни центральним банком повинна відповідати середовищу цієї монетарної сфери, на яку вона спрямована. Зрозуміло, що ставлення абсолютно однакових цілей монетарного регулювання у таких різних країнах, як США та Японія чи країни Єврозони, не було б ефективним, адже основні показники стану економіки, такі як темпи ВВП, інфляція, рівень безробіття в них відрізняються.

Важливим моментом загальної характеристики діяльності НБУ в системі монетарного регулювання, є прийняття до уваги факту, що в умовах глибоких трансформаційних процесів у вітчизняній економіці, а також впливу світових глобалізаційних процесів і використання центральним банком традиційних інструментів реалізації монетарної політики має наповнюватися новим змістом, визначаючи можливість оперативного реагування як на внутрішні умови економічного розвитку, так і на зовнішні впливи на динаміку господарських процесів з тим, щоб уникнути надмірної переоцінки можливостей ринкового саморегулювання і відновлення рівноваги без втручання держави. Серед зазначених інструментів насамперед потребують розгляду такі, як рефінансування банків, обов’язкове резервування та політика облікової ставки [2, с. 72-73].

Таким чином, НБУ як провідник монетарної політики держави відіграє провідну роль у досягненні не лише короткострокових цілей грошово-кредитного регулювання, але й у забезпеченні довгострокової фінансової стабільності як запоруки сталого та інноваційного розвитку економіки держави, здатного протистояти зовнішнім макроекономічним викликам. Більш того, необхідність системного, чітко скоординованого монетарного регулювання країни полягає не лише у потребі регулювання пропозиції грошей та грошового обігу в країні, але й у підтриманні зовнішньої вартості національної грошової одиниці у вигляді валютного курсу, а також стабільного функціонування комерційних банків та сприяння розвитку суспільного виробництва.

Висновки. В умовах масштабних кризових явищ останніх років, що з фінансового сектору поширилися на усі сфери економіки, важливим є своєчасне та цілеспрямоване вжиття комплексу регуляторних заходів щодо активного впливу на умови господарської діяльності таким чином, щоб вийти із глибокої рецесії та стати на заваді посиленню негативних тенденцій, здатних перерости у ще більш масштабні спади, банкрутства учасників ринку, розкручування інфляційної спіралі, девальвації національної валюти, зростання безробіття та інших негативних

явищ. Таким чином, дієвість впливу держави на економіку визначається ефективністю застосування тих чи інших регулятивних заходів, здатних активно протидіяти даним тенденціям. Серед таких заходів монетарне стимулювання економіки варто вважати одним із найбільш важливих та дієвих інструментів впливу держави на перебіг економічних процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адамик Б.П. Центральний банк і грошово-кредитна політика : підруч. / Б.П. Адамик. – 2-ге видання, доп. і перероб. – К. : Кондор, 2011. – С. 39.
2. Запаранюк Т.В. Проблема вибору альтернативних режимів таргетування у період реалізації грошово-кредитної політики у період фінансової кризи / Т.В. Запаранюк // *Фінанси, облік та аудит*. – 2012. – Вип. 19. – С. 71-77.
3. Колодізев О.М. Гроші і кредит : підручник / О.М. Колодізев, В.Ф. Колесніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с.
4. Романишин В.Р., Уманців Ю.М. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навчальний посібник. – 2005. – С. 480.
5. Савлук М.І. Гроші та кредит : підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін. / за заг. ред. М.І. Савлука. – Вид. 6-те, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2011. – С. 157.
6. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підруч. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 382.
7. Adrian, T. and Shin, H.S. (2010), «Financial intermediaries and monetary economics», in Friedman, B. and Woodford, M. (eds.), *Handbook Monetary Economics*, forthcoming.
8. Dellas H., Tavlas, G.S., 2013. The gold standard, the euro, and the origins of the Greek sovereign debt crisis, *Cato Journal* 33 (3), 491-520.
9. Mishkin, F.S., «Monetary Policy Strategy: Lessons from the Crisis», ECB Central Banking Conference, Frankfurt, November 2015.

УДК 336.226.1(477)

Копчинська К.О.
аспірант

Національного університету державної податкової служби України

ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена характеристиці етапів реформування прибуткового оподаткування в Україні. Встановлено, що реформування вітчизняної податкової системи, у тому числі й оподаткування прибутку підприємств, відбувалось в шість етапів. Характеристику таких етапів здійснено шляхом аналізу основних нормативно-правових актів щодо оподаткування, а також тенденцій розвитку економічних процесів, які тоді відбувалися.

Ключові слова: податок на прибуток, фінансовий результат, податкова реформа, податкова система, податковий облік, ставка податку.

Копчинская К.А. ЭТАПЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГА НА ПРИБЫЛЬ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Статья посвящена характеристике этапов реформирования подоходного налогообложения в Украине. Установлено, что реформирование отечественной налоговой системы, в том числе и налогообложения прибыли предприятий, происходило в шесть этапов. Характеристику таких этапов осуществлено путем анализа основных нормативно-правовых актов по налогообложению, а также тенденций развития экономических процессов, которые тогда происходили.

Ключевые слова: налог на прибыль, финансовый результат, налоговая реформа, налоговая система, налоговый учет, ставка налога.

Kopchynska K.O. STAGES OF REFORM THE CIT IN UKRAINE

The article is devoted to the characterization stage income tax reform in Ukraine. Established that the reform of the national tax system, including taxation of corporate profits took place in six stages. The characteristics of these stages carried out by analyzing the basic regulations on taxation and economic trends of the processes that took place then.

Keywords: income taxes, financial result, tax reform, tax system, tax accounting, tax rate.

Постановка проблеми. В умовах посилення конкурентної боротьби між країнами світу за залучення капіталу в національні економіки активізується процес цілеспрямованого використання державами прибуткового оподаткування як інструменту формування сприятливих умов для розвитку бізнесу всередині країни, впливу на економічну активність суб'єктів господарювання, а також залучення прямих іноземних інвестицій. Для України як держави, що прагне зайняти гідні позиції у світовому господарстві і стати повноправним членом європейської спільноти, питання дослідження етапів реформування податку на прибуток підприємств та реакцій платників податків на такі новації набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі проблема періодизації реформування прибуткового оподаткування в основному розглядається в контексті періодизації проведення

податкових реформ. При чому єдиного підходу, щодо визначення етапів такого реформування, на сьогоднішній день, не існує. Серед основних праць, присвячених проблематиці податкового реформування, слід виділити роботи Т. Кошука [1, с. 260-268], П.К. Бечко [2, с. 25], В. Федосова та В. Опаріна [3, с. 283], Н.М. Деєва та Н.І. Редіна [4, с. 28-32], Ю.М. Воробйова [5, с. 7], у тому числі питання періодизації розвитку прибуткового оподаткування розглядалося у наукових працях: К. Безверного [6], Т.Є. Єфіменко [7], Д.М. Серебрянського [8], Т.О. Пасько [9].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у систематизації та характеристиці етапів реформування прибуткового оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз та систематизація результатів досліджень вище названих науковців засвідчили, що визначення ета-